

zijde gij
voor mij

of zijde gij
tegen mij

**over WIJ-ZIJ denken
en polarisatie**

Het boekje dat je in je handen hebt, is een uitgave van **deMens.nu**. Wij zijn het overkoepelende orgaan van de vrijzinnig humanistische verenigingen in Vlaanderen en Brussel.

We zetten ons in voor een maatschappij waarin Vrijheid, Gelijkheid en Solidariteit centraal blijven staan.

Maar wij maken ons zorgen over de huidige samenleving. Nepnieuws of fake news tiert als nooit tevoren, **polarisatie** of het wij-zij denken is op een hoogtepunt en de grondvesten van onze democratie komen steeds meer onder vuur te liggen.

We hopen alvast dat dit boekje je iets meer wegwijs maakt in **de gevaren van niet langer deftig discussiëren maar steeds het eigen grote gelijk te willen opdringen aan anderen**. We willen je een beetje houvast geven in deze moeilijke tijden. Het is immers niet eenvoudig om in het bos van grote woorden en fel botsende meningen nog een doordacht en op feiten gebaseerde discussie te voeren.

Hoe vrij denk jij?

We hebben bovendien ook een leuke test bedacht waar jij kan ontdekken hoe vrij je bent in je denken.

Misschien ben jij ook wel een echte vrijdenker? Of misschien ben je toch gevoelig voor nepnieuws, ruziestokers of complotdenkers?

Hard, harder, hardst roepen...

We hebben allemaal zo ons gedacht... over vanalles en nog wat. Van hoe je de vloer veegt tot over de wereldpolitiek. Hoé we over iets denken, wordt ook beïnvloed door onze omgeving, die waarin we opgroeiden, waarin we leven, de familie, de werkomgeving, de vrienden,...

Met andere woorden: **we bekijken de wereld door onze eigen, gekleurde bril.**

En onze mening doet er toe. Want hoe meer mensen een bepaald idee steunen, hoe groter de kans dat er ook iets mee gebeurt. En daarom trachten een hoop mensen ons van hun grote gelijk te overtuigen. Soms met correcte informatie en sterke argumenten, maar soms ook door al te simpele oplossingen voor te stellen, door mensen tegen elkaar op te zetten, of gewoon door het hardst te roepen.

Wanneer je dan in zo'n groep terecht komt voelt dat vaak goed: je bent omringd door gelijkgestemden. En dat is véél leuker dan de hele tijd tegen andere meningen te moeten opboksen. Daardoor ontstaat een 'wij'-gevoel. En de anderen, dat zijn 'zij'. Diegenen met wie we niet akkoord gaan. Zij die 'de boel verkeerd aanpakken'. Althans, dat denken we dan.

Polarisatie? 'wij' tegen 'zij'

Polarisatie, polarisering of 'wij-zij-denken' betekent dat groepen van mensen heel fel tegenover elkaar komen te staan, en alsmaar meer overtuigd worden van hun eigen mening en het eigen gelijk. Soms zo hard dat ze niet meer luisteren naar de andere kant.

Polarisatie is een verschijnsel waarbij de verschillen tussen groepen zich ontwikkelen tot echte tegenstellingen. Mensen gaan in termen van 'wij' en 'zij' denken, aan de hand van stereotype beelden.

Het woord 'polarisatie' komt van het idee van twee uitersten of 'polen' tegenover elkaar: 'wij' tegen 'zij'. "Al wie in onze groep zit, is goed. Al wie in de andere groep zit, is minder goed."

Polarisatie kent drie onderdelen: **kennis** (hoe denken groepen over elkaar, vooroordelen, stereotypen), **emotie** (ervaren van vervreemding, ongemak, onzekerheid, irritaties, angst) en **gedrag** (ontwijken, negatief gedrag, incidenten).

Ongemakkelijk contact, misverstanden en gevoelens van vervreemding tussen groepen kunnen leiden tot onbehegen, irritaties en negatieve wederzijdse beeldvorming, versterking van wij/zij gevoel en toenemende discriminatie. Het 'schuurt'. Polarisatie kan zich uiteindelijk uiten in gedrag, incidenten en confrontaties.

Over breuken en (tegen)polen

Slimme onderzoekers zeggen dat polarisatie zowel positief als negatief kan zijn.

Positief als een noodzakelijke stap in het democratisch proces. Op het moment dat het uiteindelijk leidt tot een akkoord, een compromis tussen bijvoorbeeld politieke partijen of vroegere 'tegenstanders'. **In een democratie moet er ruimte zijn voor veel verschillende meningen. Het mag echt al eens stevig botsen.**

Maar polarisatie wordt meestal (zeker vandaag de dag) als **negatieve term gebruikt om te verwijzen naar een toename van spanningen tussen sociale of politieke groepen**. Men spreekt van polarisatie in de negatieve betekenis van het woord, wanneer verschillende maatschappelijke breuklijnen in toenemende mate samenvallen en diverse andere, voorheen neutrale thema's gaan kleuren.

“ **Discussiëren is kennis uitwisselen, ruziemaken is onwetendheid uitwisselen.**

Robert Quillen, Amerikaans journalist en humorist (1887-1948).

Het eerste element is een breuklijn.

Dit is een thema dat ons in twee groepen verdeelt. Je ziet die lijnen overal in de samenleving terugkomen, denk maar aan de vraag voor welke voetbalploeg je supportert. Zo verschillen we politiek ook van mening over:

- Voor of tegen Europa;
- Stad tegen de ‘boerenbuiten’;
- Voor of tegen immigratie;
- Arbeid tegen kapitaal;
- Meer of minder overheid;
- ...

Door die breuklijnen krijg je een tweede element, namelijk tegenpolen, ook wel bekend als een ‘wij’ en een ‘zij’.

Dit zijn groepen die elk aan een andere kant van zo’n breuklijn staan. En van wie in zo’n groep zit, weten we precies hoe die mensen zijn: “Wie in mijn groep zit is goed en rechtvaardig maar de mensen van die andere groep zijn gemeen en overgevoelig”. Beide groepen hebben harde roepers die hun best doen om de mensen in het midden te overtuigen.

Zo komen we bij ons derde puntje: het is verleidelijk om een kamp te kiezen.

Polarisatie kan zelfs de slimste koppen meeslepen in haar verhaal. De harde roepers proberen namelijk in te spelen op onze emoties. Hoe groter de beide kampen worden, hoe moeilijker het daarom wordt om geen kamp te kiezen.

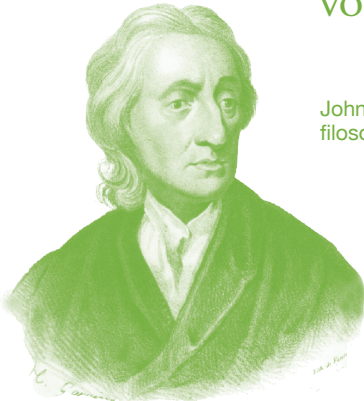
Op sociale media worden die emotionele boodschappen extra versterkt. Op basis van je likes en clicks maken bedrijven als Facebook en Twitter een profiel van je aan. Zo kunnen ze je boodschappen voorschotelen waarvan zij denken dat je die graag hoort. Hierdoor riskeer je in een bubbel terecht te komen. Als je telkens opnieuw dezelfde heftige berichten ziet over ‘een groot schandaal/crisis/gevaar’ word je veel makkelijker meegezogen in de emotionele draaikolk van polarisatie.

Nu klinkt polarisatie vooral als iets dat we moeten vermijden, maar zoals al gezegd is er aan polarisatie zeker ook een positieve kant.

Zonder polarisatie hadden belangrijke hervormingen er nooit geweest. Stemrecht voor vrouwen, de afschaffing van kinderarbeid en de vijf-dagen werkweek etc waren niet mogelijk geweest zonder de strijd van activisten. Een zekere mate van polarisatie is vaak nodig om sociale verandering teweeg te brengen.

Gevaar... het is giftig

“Koppigheid komt niet voort uit aanhankelijkheid aan de waarheid, doch uit onderwerping aan vooroordelen.

John Locke, Engels filosoof (1632-1704).

Met te veel polarisatie kan het flink fout lopen. Soms kan je zoveel polariseren dat de ruimte voor verschillende meningen kleiner en kleiner wordt, tot er alleen nog maar de ‘wij’ en de ‘zij’ overblijven. Het wordt een echte strijd, het is erop of eronder.

Polarisatie kan bijdragen aan de voedingsbodem voor radicalisering. Wanneer verschillen tussen groepen uitgroeien tot tegenstellingen kan er een dynamiek ontstaan waarin een groep zich steeds sterker afzet tegen andere. Op dat moment wordt de polarisatie toxisch of giftig. Het midden verdwijnt, iedereen moet een kamp kiezen en je voelt de druk stijgen.

De ‘wij’ en de ‘zij’ spreken elkaar niet meer. Iedereen blijft in de eigen bubbel en pookt elkaar verder op. Je krijgt het idee dat je nu moet handelen of het zal voor altijd te laat zijn!

Deze toxische polarisatie kan onze democratie verteren. Het breekt het sociaal weefsel zodanig af dat zelfs het gebruik van geweld op een oplossing begint te lijken. Als dit ontspoord krijg je binnen de kortste keren uitbarstingen van (extremistisch) geweld en zelfs terrorisme.

Polarisatie en radicalisering

Standpunten kunnen soms verharder tot radicale opvattingen. Op zo'n ogenblik gaat polarisatie wel de sociale samenhang aantasten en kan het leiden tot sociale uitsluiting. Met andere woorden, je behoort niet langer tot 'de groep' en hebt het gevoel dat je bijna alleen staat met je mening. Je voelt je onbegrepen en vaak ook benadeeld inzake opleiding, werk, vrije tijd etc. Vele jongeren zijn daar gevoelig voor en kunnen zich op zo'n moment gaan afzetten tegen de samenleving. De stap naar radicalisering wordt dan kleiner. Gelukkig zullen de meeste van die jongeren meestal niet radicaliseren.

Polarisatie en de jeugd

Onderzoek laat zien dat jongeren zich sterk identificeren met een bepaalde 'identiteit'. Maar dat ze die – wanneer je daarover doorvraagt – ook goed kunnen nuanceren. Bij jongeren kan 'polarisatie' of 'spanningen' worden geassocieerd met 'onvrede en boosheid' over de samenleving, zich buitengesloten voelen, geen vertrouwen hebben in instituties/professionals/samenleving', zich terugtrekken in de eigen groep.

- Spanningen bij jongeren naar instituties/professionals/samenleving komen vaker voor dan tussen groepen jongeren onderling.
- Spanningen onder jongeren blijven veelal onderhuids, het 'broeit', en dit kan zichtbaar/merkbaar worden bij bepaalde gebeurtenissen of 'triggers'. Zoals berichten in de media of incidenten of tegenslagen in het persoonlijk leven van jongeren.

“ Men moet
onverdraagzaam
zijn jegens de
onverdraagzaamheid.

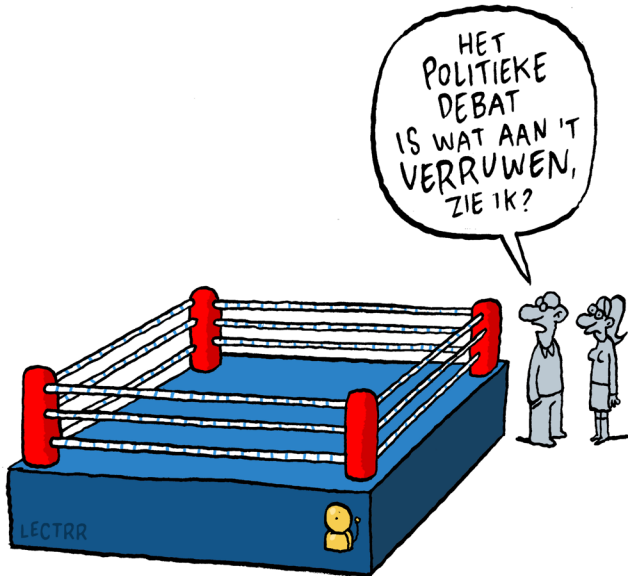
Lord Chesterfield,
Engels staatsman
en schrijver (1694-1773).

Wat is het verschil met een conflict?

Polarisatie en conflict leunen dicht tegen mekaar aan. Conflicten versterken polarisatie en uit polarisatie komen nieuwe conflicten voort.

Een conflict is algemeen bekeken meer afgebakend. Zowel in tijd als voor wie eraan meedoet. Het is meestal korter en speelt zich af tussen duidelijk te onderscheiden partijen, bijvoorbeeld een burenruzie of een rechtszaak van een misnoegde klant tegen een winkel.

Bij polarisatie is de betrokkenheid vluchtiger: mensen doen even mee en dan weer niet. Polarisatie kan gedurende jaren worden opgebouwd en kan levendig worden gehouden (of gevoed) door verschillende conflicten.

Bij een conflict kan je bemiddelen. Bij polarisatie kan bemiddeling juist het omgekeerde effect hebben. Om te depolariseren, heb je een andere aanpak nodig.

Omdat polarisatie zo'n veel omvattend verschijnsel is, kan dat alleen door een breed scala aan maatregelen en interventies in te zetten.

Belangrijk is dat polarisatie vooral gevoelens en emoties betreft. Feitelijke informatie kan polarisatie daarom nauwelijks tegenhouden, als niet tegelijkertijd ook op gevoel en emotie wordt ingewerkt.

Wat kan je doen tegen polarisatie?

Willen we polarisatie aanpakken, dan is het belangrijk dat we naar elkaar luisteren en aanvaarden dat er meningsverschillen zijn. Dat laatste is namelijk niet erg: het is niet de bedoeling dat we het allemaal eens worden met elkaar.

In een gezonde democratie moeten verschillende overtuigingen naast elkaar kunnen bestaan, zonder dat het onze gedeelde samenleving verscheurt.

Hoe ga je om met polarisatie?

Verander van doelgroep

Bij polarisatie kunnen mensen verschillende rollen opnemen: trekker, volger, het midden, bruggenbouwer en zondebok. De trekkers en de volgers vormen samen de tegenpolen. En vooral die trekkers ('de harde roepers') leveren brandstof aan de polarisatie. Het midden is een divers geheel dat zich niet laat leiden door de trekkers en bijgevolg geen kamp kiest.

Verander van onderwerp

Ga op zoek naar wat mensen gemeenschappelijk hebben. Waarin komen ze overeen? Hoe kunnen ze hun gemeenschappelijke doelen halen? Kijk naar het 'waarom'. Bijvoorbeeld: Waarom zetten we ons in voor het klimaat?

Verander van positie

Stel je niet boven de anderen. Ga mee in het 'midden' staan en luister. Elke goed gesprek begint met luisteren. Hou het belang van genuanceerde meningen voor ogen en hou je eigen oordeel even voor jezelf.

Verander van toon

Vel geen oordeel. Luister en ga in gesprek op een verbindende manier. Stel open vragen. Wees open en uitnodigend in je taal en houding. In plaats van te vragen: "Ben je voor of tegen gelijkheid?", vraag "Wat vind je van gelijkheid?" Stel dat iemand zegt: "Migranten en AI pakken onze jobs af." In plaats van dan te vragen: "Ben je voor of tegen migratie en AI?" vraag je: "Hoe vind jij dat jobs waar men geen mensen voor vindt ingevuld moeten worden?"

Wat kan je zelf doen?

Het 'wij – zij-denken' tegengaan of depolariseren vraagt een goede strategie. Toch kan je er ook individueel aan bijdragen. Hoe?

Word je bewust van de polarisatie waar jij mee te maken krijgt. Alleen al door uitingen van polarisatie te herkennen, kan je bewuster omgaan met de rol die je zelf inneemt.

Sta stil bij je eigen uitspraken. Blijf bij het eigenlijke onderwerp. Speel op de bal, niet op de man.

Ga in gesprek. Neem een open houding aan en probeer écht te luisteren zonder oordeel.

Kijk ook naar **de onderliggende behoeften van de betrokken partijen**: wat hebben ze echt nodig? Je zal zien dat die behoeftes heel gelijkaardig kunnen zijn: veiligheid, een gezonde leefomgeving, een goede toekomst voor zichzelf en hun kinderen...

Zo richt je je op het gemeenschappelijke vraagstuk van de groep in het midden. Je draagt dan vanzelf bij aan depolarisatie.

“De slimmerik heeft steeds die mening, welke tussen twee verschillende meningen in ligt.

Emanuel Wertheimer,
Duits-Oostenrijks filosoof (1846-1916).

Opletten voor het nepnieuws

Uit onderzoek in opdracht van de Europese Commissie blijkt dat X (het vroegere Twitter) met 8,7% en Facebook met 7,8% de meeste accounts tellen die actief nepnieuws verspreiden. Voor Instagram (5,2%) en Tiktok (5,5%) liggen deze percentages lager. Via YouTube (0,8%) wordt het minst nepnieuws verspreid.

Hoe nepnieuws herkennen?

Het is belangrijk dat je nepnieuws meteen kan herkennen, al is dat soms makkelijker gezegd dan gedaan. Kom je in aanraking met een artikel of video waar je aan twijfelt ....

Check dan even ...

- Durf twifelen aan de inhoud
- Check waar het bericht vandaan komt
- Check het account dat het bericht post
- Zoek naar de originele bron
- Kijk goed naar de url van het webadres
- Schokkende titels? Dubbelcheck het artikel

Vrijzinnig humanisme ...

Wadisda?

Het is duidelijk dat het verspreiden van nepnieuws, mensen tegen mekaar opzetten en twijfelen aan democratische regels niet past binnen het vrijzinnig humanisme.

- Er is de twijfel en het altijd kritisch luisteren naar wat verteld wordt: geloof niet zomaar wat anderen je graag doen geloven: denk voor jezelf, leer van anderen maar ga altijd na op welke feiten iets is gebaseerd;
- Je kan een eigen mening hebben maar je kan niet je eigen feiten uitvinden. Er bestaat niet zoiets als een 'alternative truth' (mijn eigen waarheid).
- De wetenschap is dé beste manier om onze wereld te begrijpen en te verklaren én onze kennis constant bij te schaven.
- Ook als het om heel menselijke en emotionele zaken gaat, moet je een mening bouwen op wat objectief kan bewezen worden. Harder brullen dan de anderen is geen bewijs voor wat dan ook.
- Er is geen enige, unieke universele waarheid die een dogma, wet of gedragscode kan opleggen: de mens is zijn eigen en enige zingever.

vrijheid
gelijkheid
solidariteit
zelfbeschikking
kritisch zijn
vrij onderzoek
redelijkheid
verantwoordelijkheid
verbondenheid
(ook met de natuur)
gelijkwaardigheid
verdraagzaamheid

Het vrijzinnig humanisme legt het initiatief om als samenleving vooruitgang te boeken bij elke medemens zélf.

Dat wil zeggen dat geen enkele godheid, maar evenmin een partij, een 'grote leider' of wie dan ook, zijn ideeën kan opdringen aan anderen.

“ Het denken mag zich nooit onderwerpen
noch aan een dogma
noch aan een partij
noch aan een hartstocht
noch aan een belang
noch aan een vooroordeel
noch aan om het even wat
maar uitsluitend aan de feiten zelf
want zich onderwerpen betekent
het einde van alle denken.

Henri Poincaré,
Franse wetenschapsfilosoof, wiskundige,
theoretisch natuurkundige en
ingenieur (1854-1912).

Het fundament voor het moderne
vrijzinnig humanisme is de **Verklaring
van modern humanisme** (2022).

Colofon:

Copyright ©deMens.nu

Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw - Brand Whitlocklaan 87 bus 9 -
1200 Sint-Lambrechts-Woluwe - 02 735 81 92 - info@demens.nu

Verantwoordelijke uitgever: Freddy Mortier - Henri Pirennelaan 72 -
9050 Gent

Alle rechten voorbehouden.

D/2022/3119/3

Vormgeving: ilonaberghmans@gmail.com

 +32 2 735 81 92

 info@demens.nu

 www.deMens.nu

 www.facebook.com/deMens.nu

 www.instagram.com/huisvandemens

 twitter.com/deMensnu

“ Denk voor jezelf,
zorg voor elkaar.

